

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МЕДИЧНОЇ СЕСТРИ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

В статті розглянуто особливості компонентної структури формування професійної компетентності медичного персоналу. Уточнено основні складові компетентності медичної сестри в аспекті її готовності до роботи в інклюзивних закладах. Надано характеристику комплексу професійних компетенцій медичної сестри. Обґрунтовано основні проблеми формування комунікативної професійної компетентності медичної сестри щодо роботи в закладах інклюзивної освіти.

Ключові слова: підготовка медичних сестер, компетентність, професійна компетентність медичної сестри, інклюзивна освіта, інклюзивні заклади освіти.

Постановка проблеми. В сучасних умовах підготовка професійно-компетентного спеціаліста набуває особливої актуальності. Специфіка діяльності медичного працівника інклюзивного закладу обґрунтовує таке поняття, як «професійна компетентність середнього медичного працівника», успішному формуванню якої сприяє свідомий розвиток основних якостей особистості, якими повинен володіти кожен медичний працівник середньої ланки, при цьому важливе значення має орієнтація на дитину (учня) як рівноправного учасника діяльнісного процесу. Організація роботи медичного персоналу інклюзивного закладу освіти має засновуватись на врахуванні даних комплексного медичного, психолого-педагогічного та логопедичного обстеження. Для учнів наведених закладів потрібно забезпечити охоронно-щадний режим, який передбачає ретельне дозування усіх навантажень на учня, чергування видів діяльності. Все це вимагає професійного підходу середнього медичного працівника до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Медичні працівники інклюзивного закладу освіти протягом виконання своїх професійних обов'язків розв'язують ряд завдань, пов'язаних не тільки з наданням невідкладної медичної допомоги, але й завдань, що потребують урахування особливостей контакту з кожним учнем, наявності відповідного досвіду та знань щодо специфіки функціонування інклюзивної освіти. Медична сестра має забезпечувати процес надання необхідних медичних послуг дітям з особливими освітніми потребами, з одного боку, а з іншого, сприяти гармонізації їх особистості та стосунків з оточуючим світом. Адже перебування у класі дитини з особливими потребами жодним чином не має перешкоджати розвиткові учнів класу, навпаки, інклюзія має збагачувати і розширювати їх досвід. Медична сестра інклюзивного закладу освіти повинна бути готова самостійно й ефективно розв'язувати проблеми, що можуть виникати в процесі роботи з дітьми, позитивно співпрацювати і взаємодіяти з педагогічним колективом та батьками, прагнути до постійного професійного зростання та творчої самореалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні засади вивчення питань, що присвячені формуванню компетентності працівників інклюзивних закладів освіти, розглядали Д.Аргіропулос [1, с. 242], Т. Бондар [2, с. 29-34], О. Гордійчук [3, с. 32-37], В. Гафткович [3, с. 32-37], С.Єршов [5, с. 110-114] та ін. Ряд учених здійснювали дослідження особливостей формування принципів освіти в інклюзивних закладах, вимог персоналу до роботи з їх учнями. Разом з тим, результати проведених наукових досліджень дали змогу дійти висновку про недостатню обґрунтованість наукових підходів щодо характеристики компетентнісних вимог до медичних сестер в аспекті їх готовності до роботи в інклюзивних закладах освіти.

Мета статті полягає у розгляді теоретичних аспектів формування особливостей професійної компетентності середнього медичного працівника до роботи в інклюзивних закладах освіти.

Виклад основного матеріалу. Розкриваючи зміст дослідження, варто зосередити увагу на визначенні теоретичних підходів до розуміння змісту професійної компетентності медичного персоналу та уточнити її особливості в умовах закладів інклюзивної освіти.

Л. Назаренко та І. Мельничук [10, с. 40-45] у структурі компетентності медичних сестер виокремлюють сукупність п'яти компонентів, в які входять психофізіологічні особливості особистості,

соціальна характеристика її статусу, культурний рівень, мовна компетентність і прагматика особистості. У дослідженні наведених учених виділено чотири загальні компоненти у складі будь-якої компетентності.

На думку Л. Кальченко [7, с. 89-97], структуру професійної компетентності в загальному вигляді слід розглядати як сукупність компонентів, які автор розподілила на чотири групи:

1. Індивідуально-особистісний компонент, що охоплює такі особливості особистості: психофізіологічні (пам'ять, мислення, мова тощо) та психологічні (темперамент, акцентуація характеру, тип особистості: екстраверт/інтроверт).

2. Загальнокультурний компонент, що знаходить відображення в моральних якостях, ціннісних орієнтаціях, поглядах, світогляді, особливостях менталітету, ерудиції медичного працівника.

3. Поведінковий компонент актуалізується в діяльнісному аспекті професійної компетентності в медичній сфері, що передбачає не лише опанування вмінь та навичок виконувати певні процедури, передбачені професійною діяльністю. У зміст цього компонента входить комунікативна компетентність, що ґрунтується на вмінні використовувати усну та писемну мову; засоби невербальної комунікації; навички міжособистісного сприйняття; досвід управління комунікативним процесом тощо.

4. Мотиваційно-рефлексивний компонент характеризується сформованістю стійких мотивів оволодіння професійною компетентністю; прагненням здобути належний рівень професійної підготовки, який визначається на основі адекватної самооцінки.

О. Гордійчук та В. Гафткович [3, с.32-37] наводять трикомпонентну структуру компетентності працівника, який працює в закладах освіти. До цих компонентів відносяться: 1) мотиваційно-ціннісний компонент (наявність ціннісного ставлення до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання, сформованість відповідних якостей особистості); 2) когнітивно-операційний компонент (наявність необхідних знань та вмінь, а також способів їхнього вдосконалення та оновлення); 3) рефлексивно-оцінний компонент (здатність до саморефлексії та самоуправління).

Виходячи з викладених теоретичних підходів різних авторів до складових формування компетентності працівників закладу освіти, можна виділити чотири складові компоненти професійної компетентності: мотиваційний, когнітивний, особистісний, діяльнісний.

Мотиваційний – вказує визначеність цілей та засобів для досягнення поставленої мети.

Діяльнісний – визначає можливість працівника справлятися зі своїми обов'язками.

Когнітивний – здатність використовувати здобуті знання у професійній практичній діяльності.

Особистісний – здатність особистості до розв'язання різного роду практичних завдань. Мотиваційний компонент можна визначити як одну з обов'язкових складових професійної компетентності, оскільки від мотивації залежить активність особистості в опануванні необхідним рівнем професійної підготовки. Це дуже важливо з позиції готовності до роботи в інклюзивних закладах, оскільки система мотивів виконує регулятивну функцію в процесі підготовки як до професійного розвитку, так і до бажання працювати. Відсутність у медичних сестер мотивації досягти високого рівня готовності до професійної діяльності негативно позначається на ефективності взаємодії з учнями закладів інклюзивної освіти. Водночас наявність бажання працювати з дітьми з особливими освітніми потребами, допомагати їм в особистісному становленні та розвитку є одним із визначальних факторів професійної готовності медичних працівників середньої ланки.

У ході професійної підготовки медичних сестер окреслюється важливе завдання: створити мотиваційне навчальне середовище, в якому спільна діяльність суб'єктів навчально-виховного процесу спрямовуватиметься на формування у майбутніх медичних працівників стійких мотивів здобути освіту. Слід зазначити, що висока ефективність спочатку навчальної, а потім і професійної діяльності майбутньої медичної сестри можлива лише за оптимальної мотивації, що зумовить підвищення рівня знань, умінь і навичок студента в ході професійної підготовки [9, с. 84-87].

Значущість когнітивного компоненту для формування професійної підготовки медичних сестер до роботи в інклюзивних закладах освіти зумовлена рівнем фахової підготовки, характером впливу навчальної інформації на процес становлення професійного світогляду, їх морально-етичних та естетичних поглядів і переконань, емоційно-ціннісного сприйняття сутності фахової діяльності. Когнітивний компонент об'єднує сукупність знань медичного працівника про зміст і складові роботи у

медичній сфері та навчальних закладах. Сформованість цього компонента професійної компетентності є результатом активної навчально-пізнавальної діяльності здобувачів медичної освіти. Його характеризують обсяг знань (ширина, глибина, системність), стиль мислення, теоретична підготовленість до виконання певних практичних професійних дій, що формуватимуть необхідні вміння і навички для роботи медичної сестри.

У контексті готовності медичних сестер до професійного спілкування, когнітивний компонент відображає: усвідомлення складності та багатогранності професійної взаємодії; знання теорії і технологій ефективного міжособистісного спілкування з учнями та вміння аналізувати діалогічні взаємини з ними; комплекс знань про міжособистісну толерантність і межі її допустимості, права людини, різні психічні стани особистості, високий рівень соціального інтелекту і навички комунікативного спілкування тощо.

Особистісний компонент професійної компетентності медичних сестер визначається сформованістю сукупності особистісних характеристик, які впливатимуть на ефективність їх діяльності за фахом. Складовими цього компонента є: реалізація потреби професійного становлення і самовдосконалення шляхом опанування навчального матеріалу й набуття професійних знань, умінь і навичок; визначення професійних ідеалів для наслідування; прагнення до професійного самовдосконалення на основі опанування необхідних умінь і навичок для успішної діяльності; належна самооцінка (загальноосвітня, професійна); чіткі ціннісні орієнтації та професійна мета.

Діяльнісний компонент професійної компетентності медичних сестер має особистісний аспект, який визначає здатність медичного працівника справлятися зі своїми професійними обов'язками. Діяльнісний компонент визначає здатність до подальшого саморозвитку, самовиховання, є основою ініціативного самовираження, також, стимулює прагнення особистості до творчості.

Як слушно зауважує О. Гордійчук та В. Гафткович [3, с. 32-37] «інклюзія передбачає максимально повне розкриття кожного учня за допомогою навчальної програми, яка, незважаючи на свою складність, відповідає можливостям учня». Тому врахування особистісного компоненту для медичної сестри інклюзивного закладу освіти передбачає необхідність урахування різних рівнів швидкості розвитку дітей в межах однакових вікових груп. Ця швидкість залежить від їх індивідуальних якостей, здібностей і задатків. Також на практиці залучення дітей з особливими освітніми потребами у навчально-виховний процес загальноосвітньої школи викликає ускладнення і навіть проблеми, які позначаються на якості навчання.

Таким чином, процес формування професійної компетентності – це багатофакторне явище, що впливає на подальше особистісне та професійне становлення особистості як професіонала, а ціннісна сфера є направляючим орієнтиром та центральним фактором, що регулює діяльність людини в суспільстві, яка визначає напрям й особливості поведінки особистості. Ціннісна сфера особистості є основою професійної компетентності особистості.

Враховуючи різноманіття функцій, які виконує медична сестра закладу освіти та її відповідальність, медичні навчальні заклади повинні забезпечити якісну підготовку спеціалістів на основі позицій взаємодії всіх учасників діяльнісного процесу. При цьому будь-яка діяльність має бути спрямована на формування професійної компетентності майбутнього спеціаліста галузі і на розвиток особистісної сфери на основі професійно-сформованої мотивації й задоволенням навчальною діяльністю ще у стінах навчального закладу. Дуже важливо, щоб в процесі навчання в коледжі, готуючи спеціалістів до роботи не тільки в медичних установах, а також до роботи в закладах освіти, прищеплювались такі якості, як співпраця, самостійність, прагнення до самореалізації та самоосвіти в розв'язанні професійно-орієнтованих задач.

Виходячи з того, що інклюзивна освіта в Україні знаходиться на початковому етапі активного введення в широку практику освітніх організацій, доцільним є включення в програми курсів підвищення кваліфікації модуля для відпрацювання компетентностей в умовах реалізації інклюзивної освіти. Необхідною умовою для роботи в інклюзивних закладах освіти є набуття нових компетентностей середнього медичного працівника, як учасника освітнього процесу [3, с. 32-37].

Професійна компетентність передбачає не тільки наявність певних психологічних знань, а й педагогічних, як формування деяких спеціальних навичок уміння встановлювати контакт, слухати,

«читати» невербальні комунікації, будувати бесіду, формувати питання. Важливим є також володіння медичною сестрою власними емоціями, здатність зберігати впевненість, контролювати свої реакції і поведінку в цілому [10, с. 40-45].

Психологічною якістю, що забезпечує адекватну комунікацію в системі взаємовідносин «медпрацівник-учень» в інклюзивних закладах навчання, є також емпатія, здатність до співчуття, співпереживання, своєрідна психологічна «включеність» у світ переживань учня. Емоційна співучасть допомагає встановити психологічний контакт з учнями, отримати більш повну і точну інформацію про них, про їх стан, вселити впевненість у компетентності медпрацівника, в адекватності його дій по відношенню до учнів.

Таким чином, узагальнюючи вищевикладений матеріал, можна сформулювати певний комплекс необхідних медичній сестрі компетенцій, які дозволять виконувати повноцінно свої функції в закладах інклюзивного навчання:

1. Розуміти сутність і соціальну значущість своєї професії, виявляти до неї стійкий інтерес.
2. Організувати власну діяльність, вибрати типові методи і способи виконання професійних завдань, оцінювання їх виконання і якості.
3. Приймати рішення в стандартних і нестандартних ситуаціях і нести за них відповідальність.
4. Здійснювати пошук і використання інформації, необхідної для ефективного виконання професійних завдань, професійного та особистісного розвитку.
4. Використовувати інформаційно-комунікаційні технології в професійній діяльності.
5. Самостійно визначати завдання професійного та особистісного розвитку, займатися самоосвітою, усвідомлено планувати і здійснювати підвищення кваліфікації.

На особливу увагу заслуговує підготовка і реалізація в педагогічній практиці індивідуального освітнього маршруту учня [1, с. 55-59]. Ця діяльність передувє комплексним обстеженням дитини з подальшим складанням його медичної характеристики. Далі медичні та педагогічні працівники спільними зусиллями визначають зміст і шляхи реалізації заходів оздоровчої, корекційно-розвиваючої, освітньої спрямованості по відношенню до кожної дитини закладу інклюзивної освіти. Дані заходи складають ядро програми реабілітації учнів з особливими освітніми потребами шляхом використання методів медицини та освіти.

Важливо підкреслити, що індивідуальний маршрут учня варто складати на короткий період часу. Через 1,5 – 2 місяці з моменту початку реалізації маршруту варто здійснювати повторну діагностику дитини. На підставі отриманих результатів в маршрут вносяться необхідні корективи. Відзначимо, що робота консиліуму повинна бути організована не рідше ніж один раз на навчальну чверть. У рамках кожної зустрічі медичні та педагогічні працівники обмінюються інформацією, отриманою в результаті динамічного спостереження за дітьми з особливими освітніми потребами.

Оскільки ця категорія учнів схильна до охоронного гальмування, демонструє швидку стомлюваність, важливо подбати про реалізацію серії оздоровчих заходів, про включення в навчально-виховний процес зберігаючих технологій, зміст яких медичні сестри в обов'язковому порядку повинні погоджувати з педагогами.

Висновки. Теоретичний аналіз наукової літератури щодо компетентності медичних сестер дозволяє зробити висновок, що її формування відбувається в безперервному процесі саморозвитку знань, умінь, нових думок, інформації. Також в якості компетентності розглядається можливість здійснювати самостійну діяльність на основі універсальних знань. Тут значення має не наявність певних внутрішніх можливостей і здібностей, а вміння застосувати цю внутрішню здатність. Компетентність медичних сестер інклюзивного закладу освіти належить до розряду спеціальних професійних компетентностей. Це інтегративне особистісне утворення, яке обумовлює здатність працівників здійснювати професійні функції, враховуючи різні освітні потреби учнів і забезпечуючи включення особливої дитини в середовище освітньої організації та створення умов для її розвитку та саморозвитку.

Формування професійної компетентності середнього медичного працівника в аспекті готовності до роботи в інклюзивних закладах освіти має розглядатись, як одна з пріоритетних цілей підготовки медичних сестер. Проектування процесу формування професійної компетентності медичних працівників

має бути націлено на розвиток мотиваційного, когнітивного, особистісного, діяльнісного компонентів професійної компетентності.

Список використаних джерел

1. **Аргіропулос, Д.** Інклюзивна освіта: досвід і перспективи. В. 2016. 242 с.
2. **Бондар, Т.** Інклюзивна компетентність педагогічних працівників. Науковий вісник ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». №2. 2016. С. 29-34.
3. **Гордійчук, О.** Професійна компетентність педагога інклюзивного класу як показник ефективності навчання дітей з особливими потребами. Modern directions of theoretical and applied researches. №3. 2015. С. 32-37.
4. **Дмитрієва, І.** Командна взаємодія фахівців у процесі індивідуального супроводу дитини в умовах інклюзивного навчання. Актуальні питання корекційної освіти. URL: <http://aqce.com.ua/vypusk-7-t-1-t-2/dmitrijeva-iv-komandna-vzajemodija-fahivciv-u-procesi-individualnogo-suprovodu-ditini-v-umovah-inkluzivnogo-navchannja.html>.
5. **Єршов, С.** Гуманістичний підхід до інклюзивної освіти в Україні. Науково-методичний збірник матеріалів «Днів науки». Л. 2015. С. 110-114.
6. **Задирака, Л.** Особливості розвитку професійно важливих психологічних якостей майбутніх медичних сестер. Медсестринство. № 3. 2016. С. 19-22.
7. **Кальченко, Л.** Формування інклюзивної компетентності викладачів як чинник розвитку соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами. Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна», 2016. С. 89-97.
8. **Корнеєв, Д.** Інклюзивная компетентность педагога профессионального обучения: от идеи к диссеминации педагогического опыта. Современные наукоёмкие технологии. № 5-1. 2016. С. 116-120.
9. **Криницька, І.** Особливості професійної підготовки медичних сестер на сучасному етапі. Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. № 4. 2017. С. 84-87.
10. **Назаренко, Л.** Зміст та структура професійної компетентності майбутніх медичних сестер. Медсестринство. № 4. 2014. С. 40-45.
11. **Порошенко, М.** Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник. К. 2018. 252 с.
12. **Романовская, И.** Развитие инклюзивной компетентности учителя в процессе повышения квалификации. Современные проблемы науки и образования. № 4. 2014. С. 55-59.

References

1. **Arhiropoulos, D.**, ta in. Inklyuzyvna osvita: dosvid i perspektyvy. V. 2016. 242s. [in Ukrainian].
2. **Bondar, T.** Inklyuzyvna kompetentnist' pedahohichnykh pratsivnykiv. Naukovyy visnyk uzhhorods'koho universytetu. Seriya: «pedahohika. Sotsial'na robota». №2. 2016. S. 29-34. [in Ukrainian].
3. **Hordiychuk, O.**, ta in. Profesiyna kompetentnist' pedahoha inklyuzyvnoho klasu yak pokaznyk efektyvnosti navchannya ditey z osoblyvymy potrebamy. Modern directions of theoretical and applied researches. №3. 2015. S. 32-37. [in Ukrainian].
4. **Dmytriyeva, I.** Komandna vzayemodiya fakhivtsiv u protsesi indyvidual'noho suprovodu dytyny v umovakh inklyuzyvnoho navchannya. Aktual'ni pytannya korektsiyanoi osvity. URL: <http://aqce.com.ua/vypusk-7-t-1-t-2/dmitrijeva-iv-komandna-vzajemodija-fahivciv-u-procesi-individualnogo-suprovodu-ditini-v-umovah-inkluzivnogo-navchannja.html>. [in Ukrainian].
5. **Yershov, S.** Humanistychnyy pidkhid do inklyuzyvnoyi osvity v Ukrayini. Naukovo-metodychnyy zbirnyk materialiv «Dniv nauky». L. 2015. S. 110-114. [in Ukrainian].
6. **Zadyraka, L.** Osoblyvosti rozvytku profesiyno vazhlyvykh psykholohichnykh yakostey maybutnikh medychnykh sester. Medsestrynstvo. № 3. 2016. S. 19-22. [in Ukrainian].
7. **Kal'chenko, L.** Formuvannya inklyuzyvnoyi kompetentnosti vykladachiv yak chynnyk rozvytku sotsial'no-pedahohichnoyi roboty z moloddyu z osoblyvymy potrebamy. Khmel'nyts'kyy instytut sotsial'nykh tekhnolohiy Universytetu „Ukrayina”. 2016. S. 89 – 97. [in Ukrainian].
8. **Korneev, D., Korneeva, N., Salamatov, A.** Ynklyuzyvna kompetentnost' pedahoha professyonal'noho obuchenya: ot ydey k dyssemynatsyy pedahohycheskoho opyta. Sovremennye naukoemkiye tekhnolohyy. № 5-1. 2016. S. 116-120. [in Russian].
9. **Krynyts'ka, I.**, ta in. Osoblyvosti profesiynoyi pidhotovky medychnykh sester na suchasnomu etapi. Visnyk sotsial'noyi hihieny ta orhanizatsiyi okhorony zdorov'ya Ukrayiny. № 4. 2017. S. 84-87. [in Ukrainian].
10. **Nazarenko, L.**, ta in. Zmist ta struktura profesiynoyi kompetentnosti maybutnikh medychnykh sester. Medsestrynstvo. №4. 2014. S. 40-45. [in Ukrainian].
11. **Poroshenko, M.** Orhanizatsiyno-metodychni zasady diyal'nosti inklyuzyvno-resursnykh tsentriv: navchal'no-metodychnyy posibnyk. K. 2018. 252 s. [in Ukrainian].

12. Romanovskaya, Y., Khafyzullyna, Y. Razvitye ynklyuzivnoy kompetentnosti uchytelya v protsesse povysheniya kvalifikatsyy. *Sovremennye problemy nauky y obrazovaniya*. № 4. 2014. S. 55-59. [in Russian].

Федорчук Л. П. Теоретические аспекты формирования профессиональной компетентности медицинской сестры к работе в инклюзивных заведениях образования

В статье рассмотрены особенности компонентной структуры формирования профессиональной компетентности медицинского персонала. Приведено уточнение основных составляющих компетентности медицинской сестры в аспекте ее готовности к работе в инклюзивных заведениях. Рассмотрена характеристика комплекса профессиональных компетенций медицинской сестры. Обоснованы основные проблемы формирования коммуникативной профессиональной компетентности медицинской сестры по работе в учреждениях инклюзивного обучения.

Ключевые слова: подготовка медицинских сестер, профессиональная компетентность медицинской сестры, инклюзивное образование, инклюзивные заведения образования.

Fedorchuk L. Theoretical aspects of Medical nurse's professional competence formation to work in inclusive educational institutions

This article is about forming competence of the medical sisters which takes place in the continuous process of self-development of knowledge, abilities and getting new ideas, information. Actually, "competence" is a possibility to carry out independent activity based on universal knowledge. A large value takes not the presence of certain internal possibilities and capabilities, but also the ability to apply this internal ability. The competence of medical sisters of inclusive educational establishment belongs to the list of special professional competences.

Professional competence provides not only the existence of certain psychological knowledge, but also pedagogical as the formation of some special skills of ability to establish contacts, listen, "read" Non-verbal communication, build a conversation, create questions. Important is also the possession of a nurse with your own emotions, ability to maintain confidence, control your reactions and behavior as a whole.

Psychological quality, which ensures adequate communication in the system of relationships "medical worker-pupil" in inclusive institutions of study, there is also empathy, ability to compassion, empathy, a kind of psychological "inclusion" into the world experiences Pupil. Emotional complicity helps establish psychological contact with pupils. get more complete and accurate information about them, about their condition, instill confidence in the competence of the medical worker, in the adequacy of his actions towards pupils.

Formation of the professional competence of a secondary medical worker in the aspect of readiness to work in inclusive educational institutions should be considered as one of the priority goals of training nurses. Designing the process of forming the professional competence of medical workers should be aimed at the development of motivational, cognitive, personal, active components of professional competence.

Keywords: preparation of medical sisters, professional competence of medical sister, inclusive education, inclusive educational establishment.

DOI 10.31392/NPU-nc.series19.2019.37.25

УДК 159.922.62-056.29

Чухрій І.В., chukhriinna@gmail.com

**ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ
АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ
З ПОРУШЕННЯМИ ФУНКЦІЙ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ**

В статті представлені результати емпіричного дослідження психологічних механізмів соціальної адаптації ветеранів антитерористичної операції об'єднаних сил з порушеннями функцій опорно-рухового апарату. Опорною структурою дослідження була Модель психологічних механізмів соціальної адаптації молоді з порушеннями функцій опорно-рухового апарату А.Г.Шевцова, І.В.Чухрій. За результатами дослідження встановлено, що до складу структури Я-концепції досліджуваних ветеранів молодого віку увійшов компонент Я-фізичне, що займає провідне місце в більш ранні періоди вікового розвитку особистості. Було проведено емпіричне дослідження психологічних механізмів соціальної адаптації ветеранів з обмеженнями життєдіяльності. За результатами факторного аналізу виділено трьох-факторну структуру до компонентів якої увійшли: деструктивно-дезадаптивний фактор, приймаючо-співпрацюючий-залежний фактор та гіперкомпенсаторно-адаптивний.